pt 36
(22/12) 2043-0612

pt 36
22.12.05

REGION DE BRUXELLES-CAPITALE

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale

Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering

– Arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale classant comme ensemble certaines parties des deux immeubles sis rue de Laeken 171–173 et 175–177, rue Saint-Jean Népomucène 17 et rue des Commerçants 16 à Bruxelles.

Le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Vu le Code bruxellois de l'Aménagement du Territoire, notamment les articles 222 et 227;

Vu la demande introduite par le propriétaire, Centre Public d'Aide Sociale de Bruxelles, en date du 27 décembre 2004 ;

Vu l'avis favorable de la Commission Royale des Monuments et des Sites émis le 16 mars 2005;

Sur la proposition du Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Arrête :

Article 1er. Sont classés comme ensemble les façades à rues, toitures et halls d'entrée des deux immeubles sis rue de Laeken 171–173 et 175–177, rue Saint-Jean Népomucène 17 et rue des Commerçants 16, à Bruxelles, en raison de leur intérêt historique, artistique et esthétique précisé dans l'annexe I du présent arrêté. L'ensemble est connu au cadastre de Bruxelles, 12e division, section N, 5ème feuille, parcelles n°s 1076k, 1076n, 1076g, 1076h.

La délimitation de l'ensemble est reprise sur le plan figurant à l'annexe II du présent arrêté.

Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot bescherming als geheel van bepaalde delen van de twee gebouwen gelegen Lakensestraat 171–173 en 175–177, Sint-Jan Nepomucenusstraat 17 en Koopliedenstraat 16 te Brussel.

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Gelet op het Brussels Wetboek van de Ruimtelijke Ordening, inzonderheid op de artikels 222 en 227;

Gelet op de aanvraag van de eigenaar, het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn van Brussel, ingediend op 27 december 2004;

Gelet op het advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen uitgebracht op 16 maart 2005;

Op het voorstel van de Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Besluit :

Artikel 1. Worden beschermd als geheel de straatgevels, de daken en de inkomhallen van de twee gebouwen gelegen Lakensestraat 171–173 en 175–177, Sint-Jan Nepomucenusstraat 17 en Koopliedenstraat 16, te Brussel, vanwege hun historische, artistieke en esthetische waarde zoals nader bepaald in bijlage I van dit besluit. Het geheel is bekend ten kadaster te Brussel, 12e afdeling, sectie N, 5e blad, percelen nrs 1076k, 1076n, 1076g, 1076h.

De afbakening van het geheel wordt aangeduid op het plan in bijlage II van dit besluit.

Art. 2. La zone de protection relative à l'ensemble décrit dans l'article 1er comprend l'ensemble des parcelles et des voiries ainsi que les parties de parcelles et de voiries reprises dans le périmètre délimité sur le plan figurant à l'annexe II du présent arrêté.

Art. 3. Le ministre qui a les monuments et sites dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Bruxelles, 22 DEC. 2005

Pour le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation urbaine, du Logement, de la Propreté publique et de la Coopération au développement

Art. 2. De vrijwaringzone met betrekking tot het in artikel 1 vermelde geheel omvat het geheel van de percelen en de wegen, alsook gedeelten van de percelen en de wegen opgenomen in de omtrek zoals afgebakend op het plan in bijlage II van dit besluit.

Art. 3. De minister bevoegd voor de monumenten en landschappen, is belast met de uitvoering van dit besluit.

Brussel, 22 DEC. 2005

Voor de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing, Huisvesting, Openbare Netheid en Ontwikkelingssamenwerking,

Copie certifiée conforme

Voor eensluidend afschrift

Charles PICQUÉ

04 -01- 2006

CHANCELLERIE
Laurence CANIVEZ
KANSELARIJ

ANNEXE I A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME ENSEMBLE CERTAINES PARTIES DES IMMEUBLES SIS RUE DE LAEKEN 171–173 ET 175-177, RUE SAINT-JEAN NÉPOMUCÈNE 17 ET RUE DES COMMERÇANTS 16 À BRUXELLES.

Réf. Cadastrale : Bruxelles, 12e division, section N, 5e feuille, parcelles 1076k, 1076n, 1076g, 1076h.

Description sommaire :

Cet ensemble, bâti en 1910 sur les plans de l'architecte J. Michiels, est formé de deux immeubles de rapport et de commerce identiques et symétriques, de style art Nouveau. Ils clôturent, côté rue de Laeken, un îlot triangulaire formé par les rues des Commerçants et Saint-Jean Népomucène. Cet îlot prend place sur l'espace libéré par la destruction de la seconde enceinte de Bruxelles, le long de la rue de Laeken prolongée pour rejoindre les boulevards extérieurs[1]. L'architecte Michiels signe par ailleurs les plans de toutes les maisons de l'îlot, en 1910 et 1911, créant un ensemble homogène d'habitations bourgeoises et de rapport de style éclectique teinté d'Art nouveau.

Haut de cinq niveaux dont un entresol, l'ensemble borde la rue de Laeken sur 27 m. (huit travées) et chaque rue latérale sur 19 m. (cinq travées). Il totalise quatre commerces et douze appartements (quatre par niveaux). Sur un rez-de-chaussée entresolé traité en pierre bleue, les façades sont enduites de simili-pierre blanche à faux-joints, scandées de bandeaux de pierre blanche d'Euville. Au rez-de-chaussée, les commerces sont rythmés par des pilastres en pierre bleue à décor de tables, canaux plats et boutons. Un épais linteau métallique surmonte les baies de l'entresol, sur lequel viennent se souder les consoles métalliques des balcons ou loggias de l'étage supérieur. Un ordre monumental de pilastres à chapiteaux stylisés anime les façades. Aux extrémités des rues latérales, les travées d'accès sont marquées par un oriel triangulaire aux fenêtres ornées de vitraux colorés à motifs floraux, qui éclairent la cage d'escalier. Des loggias trapézoïdales en bois animent les autres travées. Les baies présentent une grande diversité de taille et de disposition ; elles sont sous linteau métallique à rosaces et sous arcs de décharge surbaissés à clé cubique, à tympans ornés de sgraffites. Des sgraffites recouvrent aussi la frise de l'entablement, sous la corniche à modillons. La toiture en ardoise est percée de lucarnes qui éclairent un niveau mansardé.

L'aspect d'origine de la façade de l'immeuble côté rue des Commerçants a été détérioré par une rénovation lourde : loggias supprimées, châssis et balcons remplacés, sgraffites peints, intérieurs rénovés. A l'inverse, l'autre immeuble a été préservé dans son état d'origine. Une marquise en fer et en verre était ancrée sur les trois façades au-dessus des commerces ; elle a disparu mais ses points d'ancrages sont encore visibles sur les trois façades. La plupart des espaces commerciaux ont été plusieurs fois remaniés, une première fois en 1936 de manière conséquente avec remplacement des châssis des vitrines. Le commerce (salle de café) situé à l'angle de la rue Saint-Jean Népomucène (171 rue de Laeken) présente un plafond à moulures et un revêtement de sol d'origine, alors que les murs sont dissimulés derrière des panneaux de contre-plaqué imitant le marbre.

Dans les appartements, les pièces sont disposées en enfilade le long d'un couloir ; le grand développement de la façade à front de rue de Laeken - qui permet d'y juxtaposer deux chambres à coucher - offre un éclairage abondant dans les appartements ; la présence d'une cour intérieure centrale comme puits de lumière entre les deux immeubles augmente ce confort.

Les deux halls d'entrée des immeubles conservent leur décor d'origine : sol en dalles de marbre blanc, lambris en marbre gris et blanc ornés de cadres moulurés en stuc, chaque hall comprenant un panneau en carreaux de faïence figurant un paysage lacustre à végétation luxuriante de style japonisant. Ces deux tableaux sont signés « PPS » : il s'agit de la signature de l'entreprise française *Utzchneider et Cie* de Sarreguemines, qui fonctionna de 1910 à 1924 et pour laquelle travaillèrent des artistes reconnus.

---

[1] Jadis, le tracé de l'enceinte ne correspondait pas avec le boulevard d'Anvers mais avec la rue des Commerçants. Suite à la création du boulevard d'Anvers en 1819, la rue de Laeken fut prolongée et aboutit sur la place d'Anvers nouvellement tracée. La rue St-Jean Népomucène longeait jadis l'enceinte, on l'appelait rue du Marché aux Bestiaux.

Le décor intérieur des appartements de l'immeuble côté rue Saint-Jean Népomucène est intéressant. Les vitraux des fenêtres de la cage d'escalier et des pièces donnant sur la cour intérieure sont remarquables. Les éléments du décor d'origine conservés - planchers, boiseries des portes, plafonds moulurés, cheminées de marbre - sont des témoignages intéressants de l'architecture des immeubles à appartements du début du XXe siècle à Bruxelles. A ce titre, l'intérieur mérite autant que les façades d'être préservé, à l'exception de l'immeuble côté rue des Commerçants qui a été rénové à l'intérieur en même temps que les façades à rue.

Intérêt présenté par les biens selon les critères définis à l'article 206, 1° du Code bruxellois de l'Aménagement du Territoire :

Intérêt historique, artistique et esthétique

De par son étendue et son impact sur le tissu urbain, cet ensemble monumental présente un intérêt urbanistique certain. Il garantit la cohésion de tout un îlot. Il s'impose visuellement depuis les boulevards de ceinture en retrait de la place d'Anvers, position clé tant pour annoncer la densification de l'habitat que pour marquer l'entrée d'une artère animée. L'îlot dont il fixe la forme est un ensemble architectural d'une grande cohérence stylistique, où chaque maison est personnalisée, les façades illustrant de nombreuses variantes du style éclectique teinté d'Art nouveau. La liberté dans leur traitement est représentative de l'architecture du début du XXe siècle. Les deux immeubles de la rue de Laeken, de gabarit plus imposant que les autres, garantissent l'équilibre et l'harmonie de l'îlot.

Leur intérêt est évident comme témoins d'une page importante dans l'histoire de l'habitat dans le centre ville : l'urbanisation des terrains laissés vierges par la démolition des remparts de la deuxième enceinte. Les immeubles à logements multiples de style éclectique qui reflètent l'engouement pour le style art Nouveau sont rares à l'intérieur du pentagone etméritent de retenir toute notre attention.

Vu pour être annexé à l'arrêté du 22 DEC. 2005

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation Urbaine, du Logement, de la Propreté publique et de la Coopération au développement

Charles PICQUÉ

Copie certifiée conforme

Voor eensluidend afschrift

04 -01- 2006

CHANCELLERIE
Laurence CANIVEZ
KANSELARIJ

BIJLAGE I VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS GEHEEL VAN BEPAALDE DELEN VAN DE TWEE GEBOUWEN GELEGEN LAKENSESTRAAT 171–173 EN 175–177, KOOPLIEDENSTRAAT 16 EN SINT-JAN NEPOMUCENUSSTRAAT 17 TE BRUSSEL.

Kadastrale gegevens: Brussel, 12de afdeling, sectie N, 5de blad, percelen nrs 1076k, 1076n, 1076g, 1076h.

Beknopte beschrijving

Dit geheel van twee handels- en opbrengstpanden wordt in 1910 opgetrokken naar de plannen van architect J. Michiels. Ze zijn identiek en symmetrisch, in een art Nouveau stijl. Ze vormen het sluitstuk, aan de kant van de Lakensestraat, van het driehoekige huizenblok gevormd door de Koopliedenstraat en de Sint-Jan Nepomucenusstraat. Dit huizenblok ligt op de ruimte die vrijkwam door de afbraak van de tweede omwalling van Brussel, langs de Lakensestraat die werd verlengd om aan te sluiten op de buitenliggende lanen.[2] Architect J. Michiels ondertekent de plannen van alle huizen van het huizenblok in 1910 en 1911, en creëert op die manier een homogeen geheel van huur- en burgerhuizen in een eclectische stijl met Art Nouveau-inslag.

Het geheel telt vijf bouwlagen waarbij een entresol, en is in de Lakensestraat 27 m breed (acht traveeën) en in elke zijstraat 19 m (vijf traveeën). Het complex bevat vier handelszaken en twaalf appartementen (vier per bouwlaag). Bovenop een benedenverdieping in entresol van arduin zijn de gevels bepleisterd met simili-witsteen en imitatie-voegwerk en beklemtoond met banden van Euville-witsteen. Op de benedenverdieping worden de handelszaken geritmeerd door middel van arduinen pilasters versierd met panelen, platte groeven en knoppen. Boven de gevelopeningen van de entresol bevindt zich een brede metalen koppelbalk waarmee de metalen consoles van de balkons of loggia's van de bovenliggende verdieping zijn versmolten. Een monumentale opstelling van pilasters met gestileerde kapitelen verlevendigt de gevels. Aan de uiterste punten van de zijstraten wordt elke toegangstravee benadrukt door een driehoekige erker waarvan de vensters versierd zijn met gekleurde glas-in-loodramen met bloemenmotieven, die het trappenhuis verlichten. Trapeziumvormige houten loggia's verlevendigen de andere traveeën. De rechthoekige gevelopeningen op kussenblokken zijn erg uiteenlopend qua grootte en plaatsing; erboven bevinden zich een metalen koppelbalk met rozetten en gedrukte ontlastingsbogen met kubusvormige sluitsteen; de boogvelden zijn versierd met sgraffiti. Er staan ook sgraffiti op het entablementsfries onder de kroonlijst met neuten. Het leiendak wordt doorbroken door dakvensters die de dakverdieping verlichten.

Het oorspronkelijke uitzicht van de gevel van het gebouw aan de kant van de Koopliedenstraat werd door een zware renovatie aangetast: de loggia's werden verwijderd, het houtwerk en de balkons vervangen, de sgraffiti overschilderd, het interieur gerenoveerd. Het andere gebouw daarentegen is in zijn originele staat bewaard gebleven. Een luifel in ijzer en glas was vastgemaakt aan de drie gevels boven de handelszaken; die is verdwenen maar de verankeringspunten zijn nog steeds zichtbaar op de drie gevels. De meeste handelsruimtes werden heringericht, een eerste keer in 1936 op consequente wijze met vervanging van het houtwerk van de ruiten, later nog meerdere keren op minder ingrijpende wijze. In het café gelegen op de hoek van de Sint-Jan Nepomucenusstraat zijn het plafond met moulures en de vloerbekleding nog origineel, de muren zijn verborgen achter fineerplaten uit imitatiemarmer.

Er zijn twee appartementen per bouwlaag, en ze zijn loodrecht op de Lakensestraat geplaatst. Elk van hen telt vier of vijf vertrekken op een rij langs een gang. De breedte van de gevel aan de kant van de Lakensestraat (waardoor er twee vertrekken konden worden gevestigd) zorgt voor een overvloedige natuurlijke verlichting in de appartementen, die nog wordt versterkt door de aanwezigheid van een binnenkoer als lichtschacht tussen de twee gebouwen.

---

[2] Indertijd viel het tracé van de omwalling niet samen met de Antwerpselaan maar met de Koopliedenstraat. Naar aanleiding van de aanleg van de Antwerpselaan in 1819 werd de Lakensestraat verlengd en kwam ze uit op het nieuw aangelegde Antwerpseplein. De Sint-Jan Nepomucenusstraat liep toen langs de omwalling en werd de Beestenmarktstraat genoemd.

In de inkomhallen van de gebouwen is de originele decoratie bewaard gebleven: vloer in witte marmertegels, lambrisering in grijs en wit marmer versierd met van lijstwerk voorziene kaders in stuc. In elke hall is er een paneel in faiencetegels dat een meerlandschap voorstelt met een weelderige plantengroei in een Japans aandoende stijl. Deze twee panelen zijn gesigneerd met "PPS"; het gaat om de handtekening van het Franse bedrijf *Utzchneider et Cie* uit Sarreguemines, dat van 1910 tot 1924 werkzaam was en waarvoor erkende kunstenaars hebben gewerkt.

Het binnendecor van de appartementen van het gebouw aan de kant van de Sint-Jan Nepomucenusstraat is interessant. De glas-in-loodramen van de vensters van de trappenhal en van de vertrekken die uitgeven op de binnenkoer zijn opmerkelijk. De bewaard gebleven elementen van het oorspronkelijke decor – plankenvloeren, houtbekleding van de deuren, plafonds met lijstwerk, marmeren schouwen – vormen interessante getuigenissen van de architectuur van de appartementsgebouwen uit het begin van de XXe eeuw in Brussel. Daarom verdient het interieur net als de gevels om bewaard te worden, met uitzondering van het gebouw aan de kant van de Koopliedenstraat waarvan het interieur tegelijk met de gevels aan de straatkant werd gerenoveerd.

Waarde van het goed volgens de maatstaven bepaald in artikel 206, 1° van het Brussels Wetboek van de Ruimtelijke Ordening

Historische, artistieke en esthetische waarde

Door zijn omvang en zijn impact op het stadsweefsel heeft dit monumentale geheel een onmiskenbare stedenbouwkundige waarde. Het zorgt voor de samenhang van een volledig huizenblok. Het springt in het oog vanaf de ringlanen, iets van het Antwerpseplein af gelegen. Dat is een strategische ligging, waarbij het gebouw zowel de dichtere bebouwing aankondigt als de binnenkomst in een levendige ader aangeeft. Het huizenblok waarvan het gebouw de vorm vastlegt heeft een sterke stilistische samenhang, en ieder gebouw is er gepersonaliseerd, waarbij de gevels talrijke varianten illustreren van een eclectische stijl met Art Nouveau-inslag. De vrije behandeling is representatief voor de architectuur van het begin van de XXe eeuw. De twee gebouwen van de Lakensestraat, met een imposanter profiel dan de andere, zorgen voor evenwicht en harmonie in het huizenblok.

Hun waarde ligt voor de hand, als getuigen van een belangrijke bladzijde uit de geschiedenis van het wonen in het stadscentrum: de verstedelijking van de terreinen die braak kwamen te liggen door de afbraak van de tweede omwalling. Gebouwen met meerdere woningen in een eclectische stijl die de voorliefde voor de Art Nouveau-stijl weerspiegelen, zijn zeldzaam binnen de Vijfhoek opdat ze onze aandacht zouden vasthouden.

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van 22 DEC. 2005

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing, Huisvesting, Openbare Netheid en Ontwikkelingssamenwerking

Charles PICQUÉ

Copie certifiée conforme

Voor eensluidend afschrift

04 -01- 2006

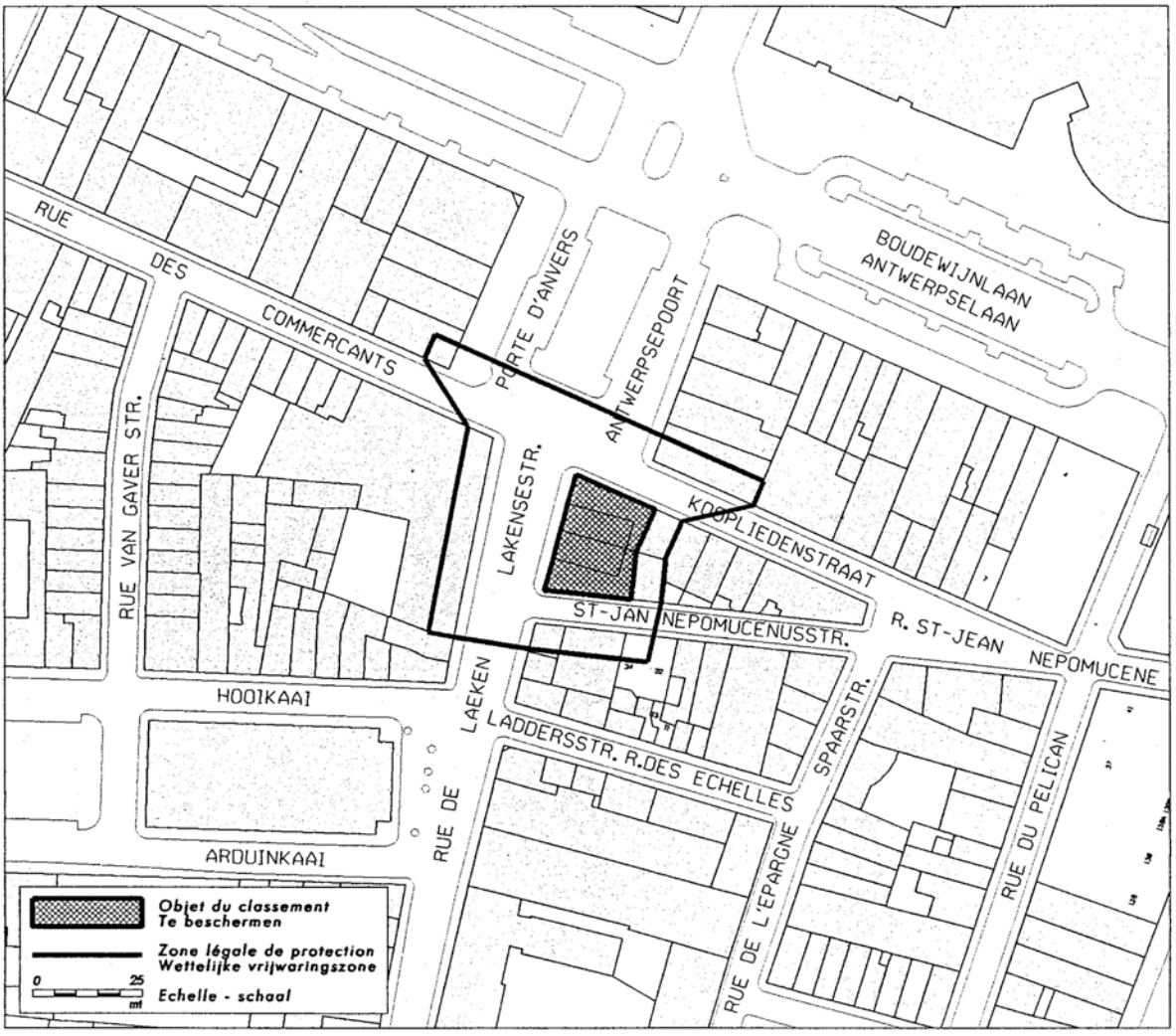
CHANCELLERIE
Laurence CANIVEZ
KANSELARIJ

ANNEXE II A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME ENSEMBLE CERTAINES PARTIES DES DEUX IMMEUBLES SIS RUE DE LAEKEN 171-173 ET 175-177, RUE SAINT-JEAN NEPOMUCENE 17 ET RUE DES COMMERCANTS 16 A BRUXELLES

BIJLAGE II VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS GEHEEL VAN BEPAALDE DELEN VAN DE TWEE GEBOUWEN GELEGEN LAKENSESTRAAT 171-173 EN 175-177, SINT-JAN NEPOMUCENUSSTRAAT 17 EN KOOPLIEDENSTRAAT 16 TE BRUSSEL

DELIMITATION DE LA ZONE DE PROTECTION

AFBAKENING VAN DE VRIJWARINGSZONE

Vu pour être annexé à l'arrêté du

22 DEC. 2005

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation urbaine, du Logement, de la Propreté publique et de la Coopération au développement,

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van

22 DEC. 2005

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing, Huisvesting, Openbare Netheid en Ontwikkelingssamenwerking,

Charles PICQUE

Copie certifiée conforme

Voor eensluidend afschrift

CHANCELLERIE
Laurence CANIVEZ
KANSELARIJ
04 -01- 2006